

Integrale aandacht voor taal en digitale vaardigheden met TaalKlik

Bart Siekman

Dit artikel maakt deel uit van de reeks artikelen *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Deze reeks is bestemd voor iedereen die betrokken is bij de volwasseneneducatie, bijvoorbeeld docenten/begeleiders, beleidsmakers, onderzoekers en vrijwilligers. De verschillende artikelen geven informatie over de relevante thema's binnen de volwasseneneducatie, beschrijven de richting waarin de visie hierop zich ontwikkelt en leveren verhelderende voorbeelden.

Bart Siekman

Bart Siekman studeerde Nederlands als tweede taal en meertaligheid aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is adviseur bij het Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Amsterdam (ITTA UvA). Zijn specialismes zijn laaggeletterdheid, basisvaardigheden en digitale vaardigheden.

Integrale aandacht voor taal en digitale vaardigheden met TaalKlik

In deze bijdrage gaat Bart Siekman in op geïntegreerd werken aan taal en digitale vaardigheden in de volwasseneneducatie, waarbij *TaalKlik* (ontwikkeld door ITTA UvA en Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl) centraal staat. *TaalKlik* is een methodiek om geïntegreerd te werken aan deze twee basisvaardigheden. In het Tel mee met Taal-experiment uit 2022 is *TaalKlik* toegepast op het oefenprogramma *Klik & Tik. De basis*, wat geresulteerd heeft in een serie groepsbijeenkomsten. Het hoofddoel van deze bijeenkomsten is dat deelnemers in staat zijn om de digitale handelingen uit *Klik & Tik. De basis* zelfstandig uit te voeren en dat de taalvaardigheid die hiervoor nodig is geen belemmering meer vormt. Onderzoek naar *TaalKlik* laat zien dat dit doel bereikt wordt, maar dat er wel aandacht nodig is voor de begeleiding tijdens de groepsbijeenkomsten.

Integrale aandacht voor taal en digitale vaardigheden met TaalKlik

Introductie: een tablet leren gebruiken voor je werk

Jordy is 32. Hij is door lastige privéomstandigheden sinds zijn 15e niet meer naar school geweest. Zijn lees- en schrijfvaardigheid zijn hierdoor achtergebleven, maar privé redt hij zich prima met de spraakfunctie van WhatsApp. Qua digitale vaardigheden heeft hij nooit met een laptop of een tablet gewerkt: met zijn telefoon kan hij vrijwel alles wat hij nodig heeft. Drie jaar geleden heeft hij echter het roer omgegooid en heeft hij besloten dat hij elektromonteur wil worden. Om aan de taaleis 2F van het mbo te kunnen voldoen heeft hij lessen gevolgd bij het roc. Na geslaagd te zijn voor zijn examen, kon Jordy starten. Voor de module Communicatie moet hij leren werken met een tablet. Dat is namelijk bij veel werkgevers het middel waarmee monteurs de werkzaamheden en/of problemen die ze tegenkomen bij klanten, doorgeven aan kantoor.

Jordy is door zijn partner gewezen op een cursus digitale vaardigheden die in de bibliotheek wordt aangeboden. Na een uitgebreide intake gaat hij daar aan de slag. Jordy heeft zijn opdrachten van de opleiding meegenomen, zodat de begeleider goed bij zijn leerwens kan aansluiten. Na enige tijd merkt Jordy dat het bedienen van de tablet hem makkelijk afgaat: aan- en uitzetten lukt prima en hij kent de meeste woorden uit de app van de klantenservice. Daardoor kan hij snel de weg vinden in het menu. Hij vindt het nog wel lastig om in de app een klantbon op te maken

en hij vindt de FAQ waarin hij veel gestelde vragen kan opzoeken, erg onoverzichtelijk. De begeleider maakt met Jordy een plan om te werken aan het maken van een klantbon in de app en het leren omgaan met de FAQ.

Jordy's leerdoel is duidelijk: hij wil graag zijn tablet leren gebruiken voor de meest voorkomende functies. Dit moet hij namelijk kunnen voor het vak Communicatie en uiteindelijk ook voor zijn werk. Als we dit doel uiteenrafelen, zien we de volgende subdoelen:

1. Jordy kan de tablet aan- en uitzetten.
2. Jordy kan de app voor stringen/meldingen bedienen.
3. Jordy kan een klantbon opmaken in de app.
4. Jordy kan de klantbon versturen naar de klant en naar kantoor.
5. Jordy kan de FAQ in de app gebruiken om informatie op te zoeken.

Dit zijn vijf digitale leerdoelen die goed passen bij de vijf domeinen van digitale vaardigheden in de wettelijke *Standaarden en eindtermen ve*¹ zoals die zijn geformuleerd voor de volwasseneneducatie en de daarbij horende *Handreiking digitale vaardigheden volwasseneneducatie*² (zie het kader voor meer informatie).

Tegelijkertijd zijn er ook diverse taalleerdoelen verbonden aan sommige van deze digitale leerdoelen:

- Bij leerdoel 2, het bedienen van de app, is de juiste woordenschat vereist om bijvoorbeeld de juiste menu's in de app te kunnen vinden.
- Bij leerdoel 3, het opmaken van een klantbon, gaat het om schrijfvaardigheid (het begrijpelijk kunnen opschrijven van bijvoorbeeld de verrichte werkzaamheden of de geconstateerde problemen).
- Bij leerdoel 5 staat online lezen centraal: een combinatie van selectief lezen (waar staat de informatie die ik nodig heb?) en online tekst (hoe is de tekst in de FAQ opgebouwd? Welke typisch digitale aspecten komen daarbij kijken?).

Het is voor de begeleider van Jordy belangrijk om goed zicht te houden op deze taalleerdoelen, die een belangrijk onderdeel vormen van zijn hoofdleerdoel: het kunnen gebruiken van de tablet voor zijn opleiding/werk. Het vervolg van deze bijdrage zoomt in op de relatie tussen taalvaardigheid en digitale vaardigheid en hoe die in de methodiek *Taalklik* aan bod komen.³ De volgende onderwerpen komen aan de orde:

- Verschillende aspecten van taalvaardigheid bij digitale vaardigheden
- De opbouw en didactiek van *Taalklik*
- Onderzoek naar *Taalklik*

Achtergrond: Standaarden en eindtermen en Handreiking

Een handig hulpmiddel om inzicht te krijgen in hoe taal en digitale vaardigheden met elkaar verweven zijn, zijn de *Standaarden en eindtermen* ve. Dit zijn wettelijk vastgelegde leerdoelen. De standaarden geven het niveau aan van wat beheerst moet worden, eindtermen geven aan wat je moet beheersen. Bij digitale vaardigheden gaat het bijvoorbeeld om digitale handelingen, zoals het gebruik maken van digitale betaalsystemen. Voor taal kan het gaan om het kunnen lezen van instructies of het opzoeken van informatie (leesvaardigheid) of het kunnen invullen van een klachtenformulier (schrijfvaardigheid). Eindtermen zijn afgeleid van de standaarden en kunnen ook worden gebruikt om te meten of deelnemers vaardigheden beheersen of om te toetsen (alhoewel er voor digitale vaardigheden in de ve momenteel geen gestandaardiseerde toetsen zijn). Taal- en rekenvaardigheden zijn sinds 2012 opgenomen in de WEB, sinds 1 januari 2018 zijn ook de eindtermen voor digitale vaardigheden ve opgenomen in de WEB.

De verschillende digitale handelingen worden in de *Standaarden en eindtermen* op een aantal manieren geordend:

- Thematisch in 5 domeinen: het gebruik van ICT-systemen, beveiliging, privacy en gezondheid, informatie zoeken, informatie verwerken en digitaal communiceren.
- 3 niveaus: Instroom, basisniveau 1 en basisniveau 2. Deze niveaus worden (los van de complexiteit van de handeling) gekenmerkt door het karakter en de context van dit niveau:
 - Karakter: hoe vaak komen handelingen voor en hoe herkenbaar zijn ze?
 - Context: in hoeverre zijn de handelingen alledaags of minder alledaags?

Als we naar het leerdoel van Jordy kijken (een tablet leren gebruiken voor zijn werk) dan valt deze in de domeinen Informatie zoeken en Informatie verwerken op basisniveau 1.

De *Handreiking digitale vaardigheden volwasseneneducatie* biedt docenten, begeleiders en opleiders inspiratie om op basis van de Standaarden en eindtermen materialen en cursussen te ontwikkelen voor laagopgeleide en laag digitaalvaardige volwassenen.⁴ De handleiding bevat o.a.:

- Didactische tips voor docenten en begeleiders
- Tips voor evaluatie en het meten van voortgang
- De relatie tussen digitale vaardigheden en leervaardigheden

De rol van taal bij digitale handelingen

Welke rol speelt taal bij digitale handelingen? Bij mailen en whatsappen is het direct duidelijk: je moet een voldoende grote woordenschat hebben, je moet weten voor wie je schrijft zodat je de juiste toon gebruikt en de informatie in je mail moet goed geordend zijn, zeker als het om een zakelijke mail gaat. Met andere woorden: je schrijfvaardigheid moet hiervoor op peil zijn. Hier zou je kunnen zeggen dat de taalvaardigheid het hoofddoel is en dat de digitale vaardigheden in dienst staan van dat talige doel. Maar taal kan ook een *ondersteunende* rol spelen bij het succesvol uitvoeren van digitale handelingen. In deze paragraaf gaat het om die aspecten van taalvaardigheid en dus niet om de handelingen waarbij taal het hoofddoel is.

Woordenschat

Het goed kunnen uitvoeren van een digitale handeling begint bij begrijpen van de woorden die je tegenkomt. Neem bijvoorbeeld het gebruik van een mailprogramma. Daar horen handelingen bij als *inloggen* in je *mailaccount*, het lezen van mails in je *inbox* of *postvak*, het *opstellen* van een nieuwe mail en het *ordenen* van binnengekomen mails in aparte *mappen*. Deze voorbeelden laten zien dat het vaak van oorsprong Engelse woorden betreft die daarbij ook afwisselend met hun Nederlandse vertaling worden gebruikt. Naast dit Engelse jargon gaat het ook om veelvoorkomende symbolen en hun betekenis én de verschillende symbolen die staan voor dezelfde handeling. Zie ter illustratie afbeelding 1.

Afbeelding 1 Drie symbolen voor downloaden⁵

De gemeenschappelijke factor in alle symbolen in afbeelding 1 is de pijl naar beneden die natuurlijk het woorddeel *down* in downloaden representeert. Wat er echter om en onder de pijl te zien is, verschilt enorm. Kortom: dit zijn 'synoniemen' voor het woord 'downloaden'.

Online lezen

Het lezen en verwerken van online informatie kent een aantal aspecten die soms overeenkomen met 'gewoon' lezen op papier, maar soms ook duidelijk anders zijn. Neem bijvoorbeeld het beheersen en op de juiste momenten kunnen inzetten van leesstrategieën.⁶ Welke vormen van leesstrategieën komen we tegen bij veel voorkomende digitale handelingen? Ook hier geldt dat dit bij het ene domein duidelijker is dan bij het andere domein. Om een bijlage bij een mail te lezen is het begrijpen van die bijlage het hoofddoel en daar kun je een aantal leesstrategieën voor inzetten, zoals globaal lezen, scannend lezen of intensief lezen.⁷ Maar hoe zit het bijvoorbeeld als je een tweedehands fiets zoekt op Marktplaats? Het eerste wat je dan als gebruiker moet doen is een handeling die je bij 'gewone' teksten niet tegenkomt: goede zoekwoorden bedenken. Dit is een vaardigheid die je wellicht niet onder leesvaardigheid zou scharen, maar het is nauw verbonden aan de scannende leesstrategie. Immers: met een goede zoekwoordencombinatie neem je al een voorsprong op de anders ondoenlijk grote hoeveelheid informatie die er verschijnt als je alleen 'fietsen' intikt. Naast zoekwoorden zijn filters een tweede digitale manier om scannend te werk te gaan online. Ook bij het intikken van de zoekwoorden 'tweedehands fiets met bel' verschijnen er immers nog ondoenlijk veel resultaten.

Een ander aspect van online lezen is het gebruik van (hyper)links om naar nieuwe informatie te navigeren, of het kunnen relateren van verschillende teksten aan elkaar. Denk bijvoorbeeld aan de relatie tussen een pop-up op de site van de Belastingdienst en de tekst waar die pop-up bij verschijnt.⁸ Dit zou je nog kunnen vergelijken met bijvoorbeeld een papieren tekst die wordt verduidelijkt met

voetnoten, of een kader waarin extra toelichting staat op de hoofdtekst. Het verschil met een online versie van een tekst is dat de links en pop-ups dynamisch zijn: ze verschijnen op het moment dat je de link of pop-up aanklikt en als lezer moet je dus zelf de verbanden tussen de teksten leggen. Andersom komt het ook vaak voor dat je in één scherm verschillende teksten van elkaar moet kunnen onderscheiden. Denk hierbij aan de reclame pop-ups die bijvoorbeeld in je feed van NU.nl verschijnen. Als lezer moet je in staat zijn om het verschil te zien tussen die reclame en de tekst van de artikelen op NU.nl.

Leervaardigheden

Bij het leren beheersen van digitale handelingen en het leren omgaan met digitale informatie is het belangrijk om aandacht te besteden aan hoe iemand die handelingen leert en omgaat met die informatie. In de Handreiking staat een aantal vaardigheden genoemd die bij digitale vaardigheden van belang zijn. Voorbeelden zijn problemen oplossen (wat doe ik bij meldingen over updates of wat doe ik als ik een belangrijk bestand niet kan vinden?) en zelfstandigheid (hoe ga ik dat wat ik in de bijeenkomst heb geleerd nu ook thuis doen, zonder hulp?).

Deze leervaardigheden zijn niet alleen van toepassing op digitale handelingen, maar ze ondersteunen de deelnemers om hun functionele leerdoel te bereiken, zoals bij Jordy die zijn tablet wil leren bedienen om het vak Communicatie te kunnen afronden (en later natuurlijk goed zijn werk te kunnen doen). Taal is, zoals we gezien hebben, soms een prominent onderdeel van dat doel (het lezen van een mail) en soms een minder prominent onderdeel (het kennen

van jargon en het kunnen toepassen van zoekwoorden). Dat betekent dan ook dat aandacht voor hoe je met taal omgaat en hoe je die leert, van net zo groot belang is.

Taalvaardigheid en digitale vaardigheden geïntegreerd leren: TaalKlik

Nu we een beter beeld hebben van welke taalvaardigheden van belang zijn om digitale vaardigheden beter te kunnen leren, zetten we in deze paragraaf de stap naar de didactiek. Hoe besteed je als docent/begeleider aandacht aan taal in een cursus digitale vaardigheden? De basis voor deze bespreking vormt de recent ontwikkelde methodiek *TaalKlik*.⁹

Wat is TaalKlik?

TaalKlik is een methodiek om geïntegreerd te werken aan taal en digitale vaardigheden. In een Tel mee met Taal-experiment is *TaalKlik* toegepast op het oefenprogramma *Klik & Tik*. De basis van *Oefenen.nl*. Dat heeft geresulteerd in een serie groepsbijeenkomsten die aansluit bij de 9 hoofdstukken van *Klik & Tik*. De basis en hoofdstuk 3 van *Klik & Tik*. *Het internet op*.¹⁰ Het hoofddoel van *TaalKlik* is dat deelnemers, zowel NT1 als NT2, de digitale vaardigheden die aan bod komen in de hoofdstukken beter leren beheersen. Daarnaast is een doel dat *Klik & Tik*. De basis toegankelijker wordt gemaakt voor NT2-deelnemers op A2-niveau, omdat het programma een hoger taalniveau heeft (rond B1/2F). Met andere woorden: door de inzet van *TaalKlik* begrijpen deelnemers de module hopelijk beter. Er is bewust gekozen voor groepsbijeenkomsten.

Deelnemers kunnen dan namelijk van elkaar leren én elkaar helpen in de bijeenkomsten.

Opbouw van de bijeenkomsten

Iedere bijeenkomst volgt het VUT-model: Vooruitkijken, Uitvoeren en Terugkijken. Het eerste deel, Vooruitkijken, bevat twee onderdelen: blok A en blok B. Blok A gaat over het activeren van voorkennis, een uitleg over het concept dat centraal staat in het *Klik & Tik*-hoofdstuk bij deze bijeenkomst (bijvoorbeeld een mail versturen, zoeken met Google, internetbankieren) en het praten over de eigen leervraag. Blok B gaat over de taal en de taalvaardigheid die deelnemers nodig hebben voor dit hoofdstuk. Denk hierbij aan woordenschatoefeningen, leesoefeningen en zoekopdrachten (zie hieronder voor een uitgebreidere bespreking). In het tweede deel, Uitvoeren, maken de deelnemers de online oefeningen in het *Klik & Tik*-hoofdstuk geheel zelfstandig en daarna maken ze een opdracht buiten het *Klik & Tik*-programma.

In het derde deel, Terugkijken, staan de deelnemers stil bij wat ze geleerd hebben, hoe het ging en wat bijvoorbeeld nog moeilijk was. Ook bereiden zij zich in dit deel voor op het thuis oefenen: wat is daarvoor nodig en hoe gaan ze dat doen?

De oefeningen in TaalKlik

Woordenschatoefeningen

Ieder hoofdstuk van *Klik & Tik*. De basis bevat woorden die essentieel zijn om de handelingen goed te begrijpen. Deze woorden zijn verzameld in een doelwoordenlijst, met een uitleg in eenvoudige

taal, een voorbeeldzin en het symbool erbij (als dat van toepassing is). Ook worden deelnemers aangemoedigd om hun eigen woorden hier op te schrijven. De woorden worden aangeboden volgens het principe van de viertakt woordenschatverwerving.¹¹

Het activeren van voorkennis is een vast onderdeel in iedere bijeenkomst. Wat weten de deelnemers al van een onderwerp en in hoeverre kennen ze al woorden? Vervolgens komen in het materiaal diverse actieve semantiserings- en consolideringsoefeningen aan bod en is er ruimte voor controle van het begrip van de woorden op meerdere manieren (o.a. oefeningen in de volgende bijeenkomst). Woorden aanleren is immers alleen effectief als woorden ongeveer zeven keer herhaald worden en dat betekent dat woorden meerdere keren in meerdere contexten moeten terugkomen. In de afbeeldingen 2 en 3 zijn voorbeelden te zien van een woordenschatoefening en een woordenlijst uit bijeenkomst 1.

Leesvaardigheid en zoektermen

In hoofdstuk 4 en 5 van *Klik & Tik. De basis* staat werken met Google en vinden van de juiste website/informatie op websites centraal. Om dit goed voor te bereiden, oefenen de deelnemers in blok B met het formuleren van zoekwoorden. Wat is een goede zoekwoordencombinatie en wanneer zoek je met hele zinnen en wanneer niet? Dit is in feite al een voorbereiding op het scannend lezen.

Ook verdiepen de deelnemers zich in de structuur van websites waarmee oriënterend en scannend lezen hand in hand aan bod komen. Waar zie je snel wat de inhoud van een website is? En hoe vind je snel informatie op een site? Tot slot is er ook aandacht voor

Afbeelding 2 Woordenschatoefening (verbind plaatje met het juiste woord) uit Les 1 van het TaalKlik-boek met de Werkbladen en woordenlijsten

1 - Aan de slag! - Woordenlijst		
het woord	de betekenis	mijn vertaling of opmerking
het beeldscherm 	Dit is een onderdeel van de computer. Hierop lees je woorden en zie je beelden.	
het toetsenbord 	Dit is een onderdeel van de computer. Dit gebruik je om te typen.	
de muis 	Een los apparaatje bij een computer. Je beweegt het over de tafel om het pijltje in beeld te besturen.	
de laptop 	Een kleine computer die je in een tas kunt doen.	

Afbeelding 3 Fragment van de Woordenlijst uit Les 1 van het TaalKlik-boek met de Werkbladen en woordenlijsten

navigeren. Hoe kom je bijvoorbeeld op een website terecht? Of hoe download je een tekst? Natuurlijk komen deze vragen ook in het hoofdstuk van *Klik & Tik*. *De basis* aan bod, maar die zijn wel passief in die zin dat de deelnemer alleen dingen hoeft aan te wijzen. *TaalKlik* breidt deze vaardigheid uit door dit zelf, actief, te oefenen.

Afbeelding 4 is een voorbeeld van een oefening met vragen die als doel hebben om deelnemers na te laten denken over goede zoekwoorden.

Vraag 1 Als je op zoek bent naar informatie op een website, ga je dan alle teksten op de website lezen?

Nee, je kijkt eerst goed naar de website:

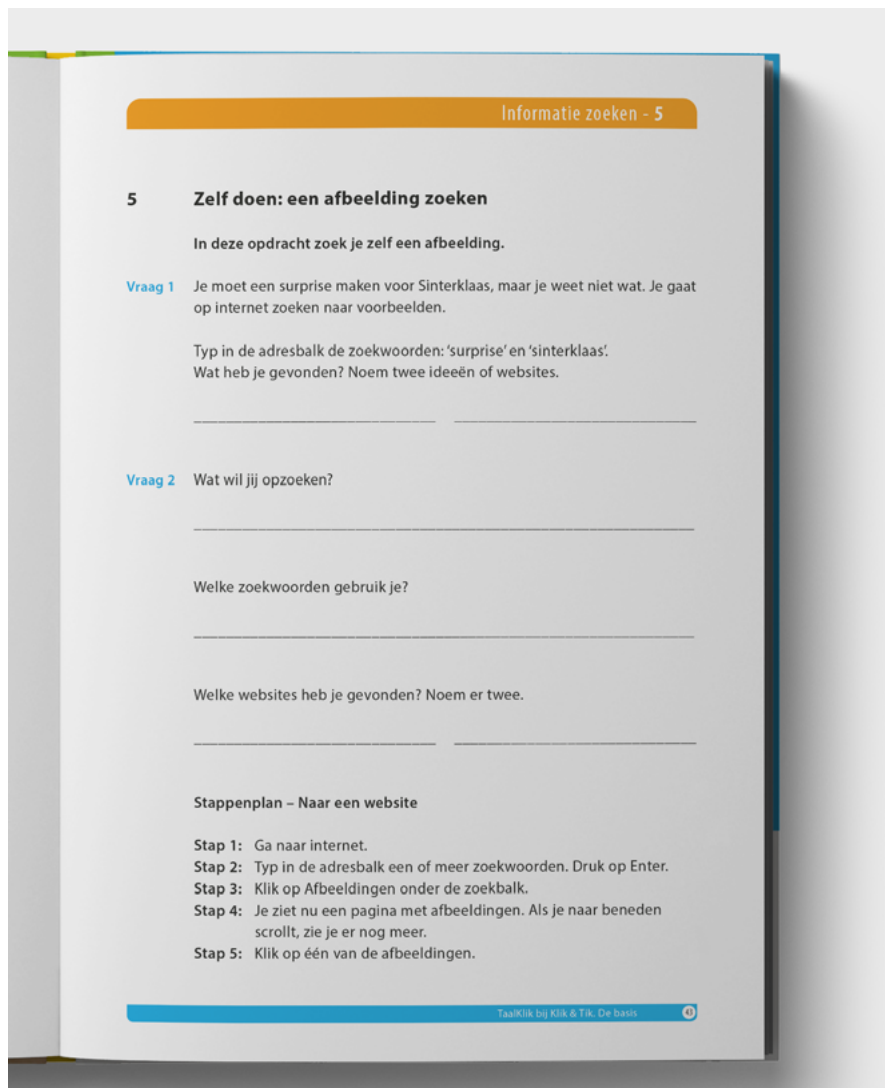
- Waar kan je de informatie vinden?
- Onder welke kop?
- Kan ik een zoekwoord intypen om te zoeken?

Afbeelding 4 Vragen over het gebruik van zoekwoorden

Leervaardigheden

TaalKlik besteedt veel aandacht aan de transfer van het geleerde in de bijeenkomst naar de thuissituatie. Dit houdt in dat deelnemers nadenken over hun eigen leervraag. Wie zouden ze bijvoorbeeld een mail willen sturen? Welke websites gaan ze thuis bezoeken en wat willen ze leren over internetbankieren?

Hier hoort ook bij dat deelnemers praten over wat ze al weten over het betreffende onderwerp en dat ze nadenken over hoe ze het beste kunnen leren. Met andere woorden: *TaalKlik* stimuleert het oppakken van de eigen regie van deelnemers.¹²

Afbeelding 5 Vragen over het gebruik van zoekwoorden uit Les 5 van het TaalKlik-boek met de Werkbladen en woordenlijsten.

Die eigen regie komt nog sterker tot uiting in het maken van de 'Zelf Doen'-opdracht. Dit is een opdracht die buiten *Klik & Tik. De basis* wordt gemaakt. Deelnemers gaan nu zelf handelingen uitvoeren die geoefend zijn in het betreffende hoofdstuk van *Klik & Tik* en die deels ingevuld kunnen worden met hun eigen leervraag. Afbeelding 5 is een voorbeeld van een 'Zelf Doen'-opdracht uit de bijeenkomst die hoort bij hoofdstuk 3 over Marktplaats uit *Klik & Tik. Het internet op*.

TaalKlik in de praktijk: wat levert het op?

Het is bij lesmateriaal altijd de kunst om te achterhalen wat deelnemers er precies van leren en of het bijdraagt aan het behalen van hun doelen. Een andere belangrijke vraag is welke vaardigheden iemand die een cursus *TaalKlik* begeleidt nodig heeft om de bijeenkomsten tot een succes te maken. Om een antwoord op deze vragen te krijgen, hebben 8 organisaties een reeks bijeenkomsten verzorgd met de *TaalKlik*-materialen.¹³ Onderzoeksbureau Regioplan volgde deze pilot en interviewde deelnemers, docenten, vrijwilligers en coördinatoren. Regioplan maakte hierbij gebruik van de methodiek 'Realistisch Evalueren'.¹⁴

Deze methode wordt ingezet op het moment dat het lastig is om te achterhalen welke factoren nu precies tot welk resultaat leiden. Het onderzoeksrapport vormt de basis voor deze paragraaf.¹⁵ De bespreking van dit rapport wordt aangevuld met de eindevaluaties van een aantal begeleiders van de pilot.

Behaalde leerresultaten

In het rapport staat het volgende over de ervaringen van de deelnemers. Belangrijke woorden staan hier vetgedrukt.

[...] deelnemers zeggen dat zij door de cursus **enkele nieuwe digitale vaardigheden** geleerd hebben die zij ook in de praktijk al toepassen. [...] Een deelnemer zegt nu vaker kleding te bestellen via Marktplaats.nl, terwijl een andere deelnemer met regelmaat boodschappen bestelt via een app.

[...] in de gesprekken na afloop van de cursus stellen deelnemers dat zij door de cursus meer **zelfvertrouwen** hebben gekregen en daarnaast ook **zelfstandiger** geworden zijn. In de gesprekken tijdens de cursus schetsen verschillende deelnemers hoe zij voorafgaand aan de cursus vaak ondersteuning nodig hadden van hun partner of kinderen. Door de cursus hebben ze nu zelf deze vaardigheden.

[...] na afloop van de cursus blijkt dat deelnemers ook al **leervragen** geformuleerd hebben voor de toekomst. Opvallend is dat zowel de deelnemers als de docenten op twee locaties opmerken dat er onder deelnemers veel taal- en schrijfvragen spelen. Deelnemers willen bijvoorbeeld leren om betere Nederlandse zinnen te formuleren of om beter Nederlands te schrijven of te typen. Op het gebied van digitale vaardigheden zijn er ook nog nieuwe leervragen gekomen die deelnemers graag zouden willen aanpakken. Deze leervragen gaan in op vaardigheden zoals het gebruik van Microsoft Office (Word, Excel, PowerPoint), DigiD of het versturen van een gescande digitale handtekening.

Bron: *Pilot TaalKlik. Eindrapport (2022)*, p. 18-19

Wat opvalt aan deze resultaten is dat ze verschillend zijn. Ten eerste hebben deelnemers de aangeboden digitale vaardigheden beter onder de knie gekregen. Maar er zijn ook andere resultaten te zien: deelnemers krijgen meer zelfvertrouwen, zijn zelfredzamer en willen graag doorleren. Dit beeld wordt bevestigd door de ervaringen van docenten/begeleiders, maar zij geven wel aan dat de vertaling van het geleerde in de cursus soms nog te moeilijk is. Daphne van der Knaap (destijds docent bij TopTaal, nu docent NT2 en docentenopleider bij VU-NT2) geeft hier een mogelijke reden voor. Ook hier staan de belangrijke woorden vetgedrukt.

Mijn cursisten zijn handiger geworden met typen, internetten en begrijpen ook conceptueel beter hoe het werkt. Ze gaven zelf aan veel digitale handelingen nu beter te kunnen, maar vinden het wel **nog spannend om dingen alleen te doen**. Ze zijn wel zelfstandiger geworden en durven meer zelf te proberen.

Daphne stipt hier aan dat de overgang naar zelfstandig digitale handelingen verrichten nog groot kan zijn. Dat lijkt deels een kwestie van meer zelfvertrouwen krijgen, maar er zijn ook andere obstakels die een deelnemer moet overwinnen. De belangrijkste hiervan is thuis toegang hebben tot digitale apparaten en dan met name toegang tot een laptop/desktop. Veel deelnemers hebben wel een telefoon, maar opdrachten uit *TaalKlik* houden hier geen rekening mee omdat ze *Klik & Tik*. *De basis* volgen. Dit maakt de overstap naar het uitvoeren van opdrachten thuis lastiger.

De volgende stap is om te weten welke componenten hebben bijgedragen aan deze ervaren resultaten. Is dat het lesmateriaal zelf? Zo ja, welke onderdelen? En wat is de invloed van het werken in een groep en de deskundigheid van de docent/begeleider?

De rapportage van Regioplan noemt ten eerste dat de opbrengsten mogelijk worden gemaakt door de open en prettige sfeer van de bijeenkomsten. Daarnaast ervaren docenten/begeleiders en deelnemers de woordenlijsten en woordenschatoefeningen als positief en merken de docenten/begeleiders op dat deelnemers bewuster door de modules heen klikten en ook verduidelijkingsvragen stelden. Mariëlle Harte, taalconsulent bij Bibliotheek Kennemerwaard Alkmaar, merkte hierover het volgende op:

De bijeenkomsten bevatten veel informatie en daardoor ook veel woorden. Het samen bespreken van deze woorden werkt erg goed en is nuttig. Een woord als nepnieuws roept veel op en zorgt voor discussie.

Naast de woordenschatoefeningen zijn de oefeningen over informatie opzoeken op websites een toevoeging voor deelnemers. De rapportage zegt hierover:

De lessen over informatie opzoeken op sites bevatten volgens meerdere locaties veel nieuwe thema's voor deelnemers en veel nieuwe woorden. Gecombineerd met het enthousiasme van de deelnemers zorgt dit ervoor dat deelnemers de lessen zeer

leerzaam vinden.

Bron: *Pilot TaalKlik. Eindrapport (2022)*, p. 18

Hieruit blijkt dat het leren opzoeken en beoordelen van online informatie ook weer tot een grotere woordenschat leidt. Immers: door te zoeken kom je nieuwe informatie tegen die je mogelijk nog niet (helemaal) kan begrijpen. Het systematisch oefenen met woorden leren, onderdeel van de didactiek van *TaalKlik*, speelt hierbij een ondersteunende rol. Deelnemers leren immers hoe ze het beste nieuwe woorden kunnen onthouden.

Het begeleiden van de TaalKlik-cursus

Het is ook belangrijk om inzicht te hebben in de vraag wat docenten/begeleiders nodig hebben om een cursus als *TaalKlik* goed te kunnen geven. De rapportage van Regioplan geeft in ieder geval aan dat de vorm van het materiaal hierbij helpt. Er zijn bijvoorbeeld voldoende opdrachten om goed te kunnen differentiëren in de bijeenkomsten. Maar, zoals Jorien Overeem (onderwijsadviseur bij NLtraining) aangeeft, is dat niet het enige:

Begeleiders moeten gemotiveerd zijn om zich in het materiaal te verdiepen. Het is goed materiaal, maar het is ook veel. Verder moet de begeleider zelf wel goed met digitale middelen overweg kunnen, anders kan hij/zij de cursisten niet goed ondersteunen. De begeleider moet ook in staat zijn om in te spelen op onverwachte vragen of problemen die opkomen bij cursisten. Daarnaast is het nodig dat de begeleider om kan gaan met cursisten die niet goed Nederlands spreken en de instructie

en begeleiding hierop aanpassen. Tot slot is het noodzakelijk dat de begeleider inspringt op leervragen die cursisten hebben, zowel op het gebied van digitale vaardigheden als op het gebied van taalvaardigheden.

Jorien schetst hier de verschillende vaardigheden die een docent/begeleider van een cursus moet hebben: didactische vaardigheden (verdiepen in materiaal, omgaan met vragen, instructie aanpassen, differentiëren), coachende vaardigheden (inspringen op eigen leervragen van de deelnemers) en eigen vaardigheden rondom de leerstof. Dit roept de vraag op of het haalbaar is dat vrijwilligers een reeks bijeenkomsten *TaalKlik* kunnen verzorgen. Cobi Storm, docent bij de Taal+ school van ROC Mondriaan in Den Haag, heeft dit als volgt aangepakt:

De vrijwilligers hebben voor zover mogelijk de workshops gevolgd van *TaalKlik* (vanuit het project georganiseerd) en de begeleiding van mij, in de vorm van voorbereiden na iedere bijeenkomst voor de volgende keer en het versturen van alle documenten zoals werkbladen en lesplan. Ik denk niet dat je deze cursus kan laten geven door alleen vrijwilligers. Er moet altijd een docent of professionele begeleider bij zijn. Je moet oppassen dat je vrijwilligers niet overbelast.

De citaten van Jorien en Cobi laten zien dat je als docent/begeleider deze cursus goed moet voorbereiden, dat je voldoende didactische en coachende vaardigheden moet hebben en dat je bovendien zelf voldoende digitaal vaardig moet zijn om de stof in *Klik & Tik*.

De basis en *Klik & Tik*. *Het internet* op goed over te kunnen dragen. Daar komt bij dat in veel groepen die nu hebben meegedaan aan de pilot veel NT2-deelnemers meededen. Dat vereist (enige) kennis over NT2-didactiek, taalcoaching en de juiste cultuursensitieve competenties. Al met al lijkt het erop dat niet alle vrijwilligers die deze trajecten digitale vaardigheden begeleiden dit pakket aan competenties en vaardigheden hebben. Bovendien is professionele begeleiding erg belangrijk, hetzij in de bijeenkomst zelf hetzij op de achtergrond, bij de voorbereiding en nabespreking van de bijeenkomsten.

Een van de aanbevelingen in het rapport van Regioplan is om bibliotheken en organisaties te ondersteunen met training van docenten en vrijwilligers. Er ligt een uitdaging om vrijwilligers met de juiste didactische vaardigheden te vinden of om vrijwilligers die didactisch minder vaardig zijn te ondersteunen. Overkoepelende organisaties kunnen de deelnemende organisaties ondersteunen in de selectie en training van docenten en vrijwilligers.

Conclusie

Integrale aandacht voor taal en digitale vaardigheden bij de begeleiding van deelnemers is belangrijk willen zij daadwerkelijk hun leerdoel behalen. Die aandacht gaat verder dan alleen aandacht voor de taalvaardigheid die nodig is voor het schrijven van een e-mail of een WhatsApp. Er dient aandacht besteed te worden aan relevante woordenschat die nodig is om digitale handelingen goed te kunnen begrijpen en deelnemers dienen goed te leren oefenen

met zoek- en leesstrategieën. Met *Taalklik* is gepoogd om deze integrale aandacht vorm te geven bij twee populaire *Klik & Tik*-programma's. Maar, zoals de pilot laat zien, is een goede begeleiding bij een dergelijk traject essentieel. De resultaten van deze pilot zijn dan ook een aanbeveling voor bibliotheken, roc's en andere aanbieders van non-formeel aanbod om te onderzoeken hoe zij integrale aandacht goed vorm kunnen geven en wat daarvoor nodig is.

Noten

1. *Standaarden en eindtermen ve* (2012). CINOP/Steunpunt taal en rekenen ve. Te vinden op de Kennisbank van Oefenen.nl onder 'Overheidsbeleid'. Zie ook Ben Vaske (2021). 'Digitale vaardigheden: de praktijk van alledag'. In: *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Onder redactie van Ella Bohnenn, Ina den Hollander en Ben Vaske. Den Haag/Amsterdam: Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl/Uitgeverij Eenvoudig Communiceren, p. 19-28.
2. M. de Hoo, E. Bohnenn en A. Groot (2018). *Handreiking digitale vaardigheden volwasseneneducatie*. 's-Hertogenbosch: CINOP. In opdracht van het Steunpunt Basisvaardigheden. Te vinden op de Kennisbank van Oefenen.nl onder 'Digitale vaardigheden'.
3. Gecijferdheid is als basisvaardigheid ook uitdrukkelijk verbonden met functionele leerdoelen van mensen. Idealiter zou dit hoofdstuk dan ook moeten worden uitgebreid met drie andere paragrafen: aandacht voor gecijferdheid en geletterdheid, aandacht voor gecijferdheid en digitale vaardigheden en aandacht voor deze drie aspecten gezamenlijk. Zie hiervoor ook het werk van Kees Hoogland (2021).
4. Ook voor taal en rekenen zijn dergelijke handreikingen beschikbaar. Zie onder 'Verder lezen'.
5. Deze pictogrammen zijn gedownload van <https://freepik.nl> en <https://icons.com>.
6. Voor een goed overzicht van de effecten van de inzet van leesstrategieën op het leesbegrip zie het werk van Okkinga e.a. (2018).
7. Marga Tubbing en Ella Bohnenn (2021). 'Beter leren lezen'. In: *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Onder redactie van Ella Bohnenn, Ina den Hollander en Ben Vaske. Den Haag/Amsterdam: Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl/Uitgeverij Eenvoudig Communiceren, p. 29-39.
8. Het onderzoek naar deze aspecten van online lezen is momenteel in volle gang. Het werk van M. Barzilai e.a. (2018), S. Barzilai e.a. (2018), Brante & Strømsø (2018) en Salmerón & Llorens (2019) geeft een goede stand van zaken weer. Zie ook J. Clemens: 'Digitale geletterdheid en online lezen: naar een bredere leesopvatting in het onderwijs'. In: Y. van Dijk, M-J Klaver, E. Stronks en M. Hamel: *Omdat lezen loont. Op naar effectief leesonderwijs in Nederland*. Huizen: PICA, 2022, p. 75-84.
9. *TaalKlik* is in 2022 ontwikkeld door het ITTA UvA en Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl als experiment met subsidie van Tel mee met Taal 2021. Het experiment is door Regioplan gemonitord. De materialen zijn beschikbaar in het Volgsysteem van *Oefenen.nl*.
10. *Klik & Tik. De basis en Klik & Tik. Het internet op zijn* ontwikkeld door Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl en voor iedereen toegankelijk op de portal *Oefenen.nl*. De *Klik & Tik*-reeks bestaat verder nog uit de online oefenprogramma's *Klik & Tik. De start, Klik & Tik. Samen op 't web, Klik & Tik. Veilig online* en *Klik & Tik. De tablet* (Android- en iPad-versie).
11. De viertakt woordenschatverwerving kent de volgende stappen: voorbereiden, semantiseren, consolideren en controleren. Hoewel deze stappen oorspronkelijk voor het primair onderwijs zijn ontwikkeld, zijn ze ook zeker toepasbaar in de volwasseneneducatie. Zie het werk van Verhallen (2009) voor een inleidende bespreking van de viertakt.
12. Elwine Halewijn en Kaatje Dalderop (2021). 'Leren leren door coaching'. In: *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Onder redactie van Ella Bohnenn, Ina den Hollander en Ben Vaske. Den Haag/Amsterdam: Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl/Uitgeverij Eenvoudig Communiceren, p. 62-70.
13. Deze organisaties waren: Bibliotheek Rotterdam, Bibliotheek Kennemerwaard, Bibliotheek Den Haag, Taal+School van ROC Mondriaan, ROC Nijmegen, NLtraining, TopTaal en DigiWijs 3.0.
14. Yannick Bleeker (2021). 'Realistisch evalueren'. In: *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Onder redactie van Ella Bohnenn, Ina den Hollander en Ben Vaske. Den Haag/Amsterdam: Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl/Uitgeverij Eenvoudig Communiceren, p. 174-181.
15. Niels Raaijmakers en Yannick Bleeker (2022). *Pilot TaalKlik. Eindrapport*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek. Publicatienummer 21022.

Verder lezen

Barzilai, M., J. Thomson, S. Schroeder and P. van den Broek: *Learning to Read in a Digital World*. John Benjamins Publishing Company, <https://doi.org/10.1075/swll.17> Retrieved, 27-01-2023.

Barzilai, S., A.R. Zohar & S. Mor-Hagani (2018). 'Promoting integration of multiple texts: A review of instructional approaches and practices'. In: *Educational Psychology Review* 30 (3), p. 973-999. (<https://link.springer.com/article/10.1007/s10648-018-9436-8>). Retrieved, 27-01-2023).

Brante, E.W. & H.I. Strømsø (2018). 'Sourcing in text comprehension: A review of interventions targeting sourcing skills'. In: *Educational Psychology Review* 30 (3), p. 773-700. (<https://link.springer.com/article/10.1007/s10648-018-9436-8>). Retrieved, 27-01-2023).

Handreiking rekenen. 's-Hertogenbosch: CINOP. Te vinden op de Kennisbank van Oefenen.nl onder 'Rekenen'.

Handreiking taal. 's-Hertogenbosch: CINOP. Te vinden op de Kennisbank van Oefenen.nl onder 'Nederlands'.

Hoogland, K. (2021). *Het belang van gecijferdheid in een digitale wereld*. E-learning op <https://www.bibliotheekcampus.nl/cursus/het-belang-van-gecijferdheid-in-een-digitale-wereld>. Retrieved, 27-01-2023.

Okkinga, M., R. van Steensel, A.J.S. van Gelderen (e.a.) (2018). 'Effectiveness of reading-strategy interventions in whole classrooms: A meta-analysis'. In: *Educational Psychology Review*, 30, p. 1215-1239 (<https://link.springer.com/article/10.1007/s10648-018-9445-7>). Retrieved: 27-01-2023).

Salmerón, L. and A. Llorens (2019). 'Instruction of digital reading strategies based on eye-movements modeling examples'. In: *Journal of Educational Computing Research* 57 (2), p. 343-359 (<https://journals.sagepub.com/>

[doi/10.1177/0735633117751605](https://doi.org/10.1177/0735633117751605). Retrieved, 27-01-2023).

Verhallen, M. (2009). *Meer en beter woorden leren. Een brochure over de relatie tussen taalvaardigheid en schoolsucces*. Utrecht: PO-Raad, <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2020/03/301-brochure-meer-beter-woorden-leren.pdf>. Retrieved, 27-01-2023.

COLOFON

De artikelenserie *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren* is een initiatief van Ella Bohnenn, Ina den Hollander en Ben Vaske.

Dit artikel is mogelijk gemaakt door een bijdrage van Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl.

Coördinatie
Ben Vaske

Begeleiding
Ina den Hollander

Auteur
Bart Siekman

Eindredactie
Anne-Lies Schrijvers en Ben Vaske

Vormgeving
Mevrouw van Mulken

Te citeren als
Bart Siekman (2023). Integrale aandacht voor taal en digitale vaardigheden met *TaalKlik*. Onderdeel van de artikelenserie *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Onder (eind)redactie van E. Bohnenn, I. den Hollander en B. Vaske. Den Haag: Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl, 2023.

Door het downloaden van dit artikel gaat u akkoord met de licentievoorwaarden zoals vermeld in de Disclaimer op www.oefenen.nl.

© 2023 Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl/Bart Siekman

Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl
Koninginnegracht 15
2514 AB DEN HAAG
070 762 2 762
info@oefenen.nl

